

УДК 341.164

<https://doi.org/10.34142/24130060.2021.23.2.12>

СУЧАСНИЙ СТАН ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

О. О. Стрельнікова, Н. О. Єсіна

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

У статті проаналізовано поняття та сутність волонтерської діяльності. Волонтерська діяльність розглядається як різновид добродійної, настільки специфічний, що його виділено до окремого виду. Наведено порівняльний аналіз форм та напрямів волонтерської діяльності в умовах сучасного українського суспільства, а також поза його межами, під час появи та стрімкого розповсюдження нового небезпечного вірусу COVID-19. Особливу увагу приділено реалізації діяльності з надання безоплатної допомоги на території країн Європейського Союзу, а саме Польщі та Німеччини. Розглянуто основні способи залучення та стимулювання населення до волонтерської діяльності як у сучасній Україні, так і за кордоном.

Ключові слова: волонтерська діяльність, добродійна діяльність, пандемія COVID-19, форми та методи реалізації й стимулювання волонтерської діяльності, порівняльний аналіз.

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ ВОЛОНТЕРСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ: СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ

Е. А. Стрельникова, Н. А. Есіна

В статье проанализировано понятие и сущность волонтерства. Волонтерство рассматривается как разновидность благотворительности, настолько специфическая, что его выделяют в отдельный вид. Представлен сравнительный анализ форм и направлений добровольческой деятельности в условиях современного украинского общества, а также за его пределами, во время появления и стремительного распространения нового опасного вируса COVID-19. Особое внимание уделяется реализации мероприятий по оказанию бесплатной помощи на территории Европейского Союза, а именно Польши и Германии. Рассмотрены основные способы и методы привлечения и стимулирования населения к волонтерской деятельности, как в современной Украине, так и за рубежом.

Ключевые слова: волонтерская деятельность, благотворительная деятельность, пандемия COVID-19, формы и методы реализации и стимулирования населения к волонтерской деятельности, сравнительный анализ.

THE CURRENT STATE OF VOLUNTEERING: A COMPARATIVE ANALYSIS

O. Strelnikova, N. Yesina

The article analyzes the concept and essence of volunteering. Volunteering is considered as a kind of charitable activity, so specific that it is allocated to the separate species. The

comparative analysis of the forms and directions of volunteering in the conditions of modern Ukrainian society, as well as abroad, during the pandemic of COVID-19 is presented. Special attention is paid to the implementation of activities to provide free assistance in the territory of the European Union, namely Poland and Germany. The main ways of attracting and stimulating the population to volunteer activities both in modern Ukraine and abroad are considered. The article considers and analyzes the peculiarities of the implementation of volunteer activities in modern Ukrainian society, and it is compared with the examples of such European countries as Poland and Germany. Based on the analysis of the scientific literature, as well as on the current Ukrainian legislation, voluntary assistance (volunteer activity) is considered as a specific type of charitable activity. Ukrainian legislation, voluntary assistance (volunteer activity) is considered as a specific type of charitable activity. The concept and essence of volunteering as a free provision of services and work for the benefit of recipients of charitable assistance; volunteering as a voluntary, socially oriented, non-profit activity carried out by volunteers through the provision of volunteer assistance are analyzed in the article. The concept and essence of volunteering as a free provision of services and work for the benefit of recipients of charitable assistance in the conditions of the pandemic of COVID-19 are analyzed in the article. The peculiarities of the forms and methods of volunteering activity in modern Ukrainian society and in European countries are analyzed. Special attention is given to the motivation aspect of voluntary activity in social science. From the point of view of social science voluntary act is analyzed as democratic, selfless, and charity action. The results of the comparative analysis can be used in the social science as a part of knowledge of forms and methods of voluntary activity.

Key words: *volunteering, charity activities, pandemic of COVID-19, forms and methods of realization and stimulating volunteering activity, comparative analysis.*

Постановка проблеми. Сучасне українське суспільство, що перебуває у стані трансформації, знаходиться під впливом різноманітних соціально-культурних, соціально-економічних та соціально-політичних факторів. Останні два роки до зазначених чинників додався ще один – поява та стрімке поширення вірусу COVID-19, а разом з ним й жорсткі епідеміологічні обмеження, запровадження карантину країнами світу загалом, й Україною зокрема. За таких умов, що характеризуються докорінними змінами звичного повсякденного образу життя населення, актуалізується потреба в отриманні будь-яких видів допомоги особами та організаціями, кількість яких постійно оновлюється та зростає. Це й обумовлює необхідність реалізації будь-яких видів добродійної діяльності, зокрема й волонтерської.

Участь у волонтерській діяльності, як і у будь-яких інших різновидах добродійності, набирає стрімкого розвитку саме за умови загострення соціальних протиріч у суспільстві, що можуть бути викликані кризовими станами соціуму. Так, останній різкий підйом волонтерської активності спостерігався у 2014-2016 рр. через події на Сході країни. Значна частина

населення України взяла участь у наданні безоплатної допомоги пересічним громадянам й військовим. Навесні 2015 р. кількість людей, котрі систематично долучалися до волонтерської діяльності, сягнула 14,5 тисяч, організацій – 2,5 тисячі (Vikipediia, 2014). За даними дослідження фонду «Демократичні ініціативи» та КМІС (вересень 2014р.) кошти, спрямовані на допомогу українській армії надавала приблизно третина населення України, ще чверть активно залучалася до такої діяльності через громадські та волонтерські організації (Vikipediia, 2014).

Починаючи з весни 2020 р. кількість осіб, які активно залучаються до будь-яких видів надання допомоги, стрімко збільшилася, постійно з'являються нові форми та напрямки добродійної діяльності, набувають подальшого розвитку всі види участі населення у діяльності, що сприяє підтримці великої кількості людей, які опинилися у складних життєвих умовах як на території України, так і за її межами. Це й обумовило науковий інтерес до дослідження особливостей реалізації волонтерської діяльності у межах нашої країни й закордоном.

Отже, **мета даної статті** полягає у порівнянні сутності та особливостей реалізації волонтерської діяльності на території сучасної України та поза її межами.

Виклад основного матеріалу. Різновиди добродійності досить активно розглядаються у працях вітчизняних та закордонних дослідників. Починаючи з установлення основного мотиву звернення до діяльності з надання добровільної безкорисливої допомоги, що притаманний це науковим доробкам П. Бергера, О. Конта, К. Маркса, Р. Мертона, П. Сорокіна, Г. Спенсера та ін., до визначення форм та напрямків окремих різновидів благодійності, теоретичного осмислення соціально-культурного феномену добродійності, установленню історичних етапів його становлення та розвитку, характеристиці сучасного стану, котрі досить ґрунтовно проаналізовано у роботах Д. Акімова, В. Бакірова, О. Балакіревої, Т. Бень, С. Буко, В. Полторака, І. Попової, Ю. Чернецького, О. Яременка та ін.

Окремим аспектам дослідження особливостей реалізації волонтерської діяльності, як різновиду добродійної, порівняльному аналізу її вітчизняного та закордонного досвіду присвячено наукові праці Д. Горелова, Л. Сікорської, Т. Лях, І. Тохтарової та ін. Звернення до більш детального аналізу закордонного досвіду волонтерської діяльності обумовлено соціальними перетвореннями, змінами, спричиненими розповсюдженням небезпечного захворювання COVID-19 як на території сучасної української держави, так і європейськими країнами.

Законом України «Про волонтерську діяльність» волонтерську діяльність визначено як «добровільну, соціально спрямовану, неприбуткову діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги...; форму благодійної діяльності» (Verkhova Rada Ukrainy, 2016). Під волонтерською допомогою слід розуміти «роботи та послуги, що безоплатно виконуються і надаються волонтерами» (Verkhova Rada Ukrainy, 2016). На території Німеччини волонтерською діяльністю дорослих осіб опікується Федеральна служба добровольців (Закон про Федеральну волонтерську службу), що передбачає навчання та підтримку населення щодо їхньої діяльності, «спрямованої на загальне благо, особливо у соціальній, екологічній та культурній сферах, а також у галузі спорту, інтеграції та захисту населення; захисту від стихійних лих» (Gov.pl, 2021). Діяльність з надання допомоги особам, котрі не досягли 27 років, регулюється Законом про сприяння волонтерській діяльності молоді та передбачає забезпечення безкоштовним житлом, харчуванням, спеціальним одягом та певною сумою грошей. Загалом, у Німеччині у волонтерській чи будь-якій іншій громадській роботі беруть участь біля 30% населення. Серед напрямів громадської діяльності та волонтерських програм слід назвати такі (RUGELD, 2021):

- Федеральна волонтерська діяльність (нім. Bundesfreiwilligendienst чи BFD);

- Добровільний соціальний рік (нім. (нем. Freiwilliges Soziales Jahr чи FSJ);
- Добровільний екологічний рік (нім. Freiwilliges Ökologisches Jahr чи FÖJ);
- Волонтерські табори (нім. Workcamps);
- Міжнародна волонтерська молодіжна діяльність (нім. Freiwilliges Ökologisches Jahr чи FÖJ);
- Добровільна діяльність Вельтвертс (нім. Weltwärts).

Особи, що беруть участь у будь-якій з волонтерських програм, мають соціальне забезпечення, професійну та педагогічну підтримку, є соціально та медично застрахованими, та отримують певні суми грошей. Існує можливість залучення до волонтерської діяльності через спеціальні організації, а саме:

- Німецько-російський обмін (нім. Deutsch-Russischer Austausch e.V.);
- Європейська добровільна служба (нім. Europäischer Freiwilligendienst чи EFD);
- Волонтерська служба «Акція відкуплення – служба справі миру» (нім. Aktion Sühnezeichen Friedensdienste чи ASF);
- Міжнародне молодіжне волонтерське товариство (нім. Internationale Jugendgemeinschaftsdienste чи IJGD);
- Товариство AFS Міжкультурні зустрічі, волонтерська програма (нім. AFS Interkulturelle Begegnungen e.V.);
- Всесвітній рух органічних ферм (нім. WWOOF Deutschland);
- Волонтерська служба Німецького червоного хреста (нім. DRK Freiwilligendienste).

На території Німеччини ступінь залучення до волонтерської чи будь-якої іншої суспільно-корисної діяльності є досить високим особливо серед молодих людей оскільки обумовлює вірогідність отримання місце подальшого успішного працевлаштування та навчання.

За умови пандемії COVID-19 населення Польщі активно залучається до волонтерської та громадської діяльності з метою усебічної підтримки осіб та організацій. Діяльність з надання допомоги реалізується у межах волонтерських проектів Eusopean Solidarity Corps, а власне волонтерська діяльність визначається як «праця, що здійснюється у рамках європейської програми волонтерської діяльності, без отримання винагородження, за винятком повернення коштів та кишенькових грошей» (Gov.pl, 2021). Окрім зазначеного вище, залучення до активної волонтерської діяльності дозволяє отримати карту побуту, польського документу, що підтверджує право на проживання.

Щодо волонтерської діяльності у сучасному українському суспільстві, та на думку Т. Савельєвої «волонтери можуть надавати волонтерську допомогу як на базі організації чи установи, що залучає до своєї діяльності волонтерів, так і індивідуально, за виключенням надання волонтерської допомоги для ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій техногенного або природного характеру; а також Збройним Силам України, іншим військовим формуванням, правоохоронним органам, органам державної влади під час дії особливого періоду, правових режимів надзвичайного чи воєнного стану, проведення антитерористичної операції тощо» (Savelieva, 2017, s. 329). Дослідниця звертається до визначення базових сутнісних рис такої діяльності, серед яких головне місце посідають «безоплатність, добровільність волонтерської праці, сприяння даної діяльності розвитку самого волонтера, адже він являє собою суб'єкт, особистість, яка постійно розвивається в різних формах діяльності» (Savelieva, 2017, s. 329).

Згідно з Законом України «Про волонтерську діяльність» волонтеру можуть бути відшкодовані, за умови підтвердження відповідними документами (Verkhova Rada Ukrainy, 2016):

- витрати на проїзд (включаючи перевезення багажу) до місця здійснення волонтерської діяльності;
- витрати на отримання візи;

- витрати на харчування, коли волонтерська діяльність триває більше 4 годин на добу;
- витрати на проживання у разі відрядження волонтера до іншого населеного пункту для провадження волонтерської діяльності, що триватиме більше 8 годин;
- витрати на поштові та телефонні послуги, якщо волонтер здійснює волонтерську діяльність поза межами місцезнаходження волонтерської організації;
- витрати на проведення медичного огляду, вакцинації та інших лікувально-профілактичних заходів, безпосередньо пов'язаних з наданням волонтерської допомоги.

Отже, існує велика кількість форм та напрямів, у межах котрих надається підтримка об'єктам, набувачам благодійної допомоги. Будь-які різновиди добродійної діяльності, зокрема волонтерства, актуалізувалися та стрімко розвиваються як на території української держави, так і поза її межами. Події, пов'язані з появою та стрімким розповсюдженням нового небезпечного захворювання COVID-19, обумовили зростання кількості населення та організацій, що залучаються до діяльності з надання добровільної допомоги.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, порівняльний аналіз особливостей реалізації волонтерської діяльності, як різновиду добродійної, засвідчив, що вона реалізується у значній кількості форм та напрямів, як на території сучасної України, так і поза її межами. Залучення до діяльності з надання допомоги є соціально схвалюваним та активно стимулюється з боку держави. Мотивація населення до участі у волонтерській діяльності досить різноманітна і може коливатися від прагнення допомагати іншим, бути корисним суспільству до отримання певної користі для власної особи чи організації. Варто наголосити, що матеріальна складова стимулювання волонтерської діяльності більш притаманна європейським країнам, оскільки передбачає певну матеріальну

винагороду за участь у доброчинності, що має прояв в отриманні визначеної грошової винагороди, забезпеченні різноманітними благами, тощо. Вітчизняна волонтерська діяльність винагороджується більшою мірою морально, що відбивається у соціальному схваленні такої допомоги, у формуванні соціального капіталу. Однак необхідно визнати: від того, що соціально позитивна дія здійснюється переважно за корисними мотивами, соціальна цінність, власне, дії та значущість такої діяльності знижується.

ЛІТЕРАТУРА

1. Верховна Рада України, 2016. *Закон України «Про волонтерську діяльність»*. [online]. Доступно: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3236-17> [Дата звернення 10 Листопад 2021].
2. Вікіпедія, 2014. *Волонтерський рух допомоги українським військовикам (2014 – дотепер)*. [online]. Доступно: <https://wiko.wiki/uk/> [Дата звернення 20 Листопад 2021].
3. Савельєва, Т. П., 2017. Волонтерський рух: сутність поняття, український досвід. У: І. Д. Денисенко, ред. *Сучасне суспільство: соціально-політичні і соціокультурні виміри*. Харків : ХНПУ імені Г.С. Сковороди.
4. RU-GELD, 2021. *Волонтеры в Германии: волонтерские программы, добровольный социальный и экологический год в ФРГ*. [online]. Доступно: https://ru-geld.de/migration/work/volunteer.html#google_vignette [Дата звернення 20 Листопад 2021].
5. Ein Service des Bundesministeriums der Justiz sowie des Bundesamts für, 2008. *Gesetz zur Förderung von Jugendfreiwilligendiensten (Jugendfreiwilligendienstegesetz - JFDG)*. [online]. Доступно: <https://www.gesetze-im-internet.de/jfdg/JFDG.pdf> [Дата звернення 09 Листопад 2021].
6. Ein Service des Bundesministeriums der Justiz sowie des Bundesamts für, 2011. *Gesetz über den Bundesfreiwilligendienst (Bundesfreiwilligendienstgesetz - BFDG)*. [online]. Доступно: <https://www.gesetze-im-internet.de/bfdg/BFDG.pdf> [Дата звернення 7 Листопад 2021].
7. Gov.pl, 2021. *Serwis Rzeczypospolitej Polskiej*. [online]. Доступно: <https://www.gov.pl/> [Дата звернення 17 Листопад 2021].

REFERENCES

1. Verkhova Rada Ukrainy, 2016. *Zakon Ukrainy «Pro volontersku diialnist»*. [online]. Dostupno: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3236-17> [Data zvernennia 10 Lystopad 2021].
2. Vikipediia, 2014. *Volonterskyi rukh dopomohy ukrainським viiskovykam (2014 – doteper)*. [online]. Dostupno: <https://wiko.wiki/uk/> [Data zvernennia 20 Lystopad 2021].
3. Savelieva, T. P., 2017. Volonterskyi rukh: sutnist poniattia, ukrainьskiy dosvid. U: I. D. Denysenko, red. *Suchasne suspilstvo: sotsialno-politychni i sotsiokulturni vymiry*. Kharkiv : KhNPU imeni H.S. Skovorody.
4. RU-GELD, 2021. *Volontery v Germanii: volonterskie programmy, dobrovolnyj socialnyj i ekologicheskij god v FRG*. [online]. Dostupno: https://ru-geld.de/migration/work/volunteer.html#google_vignette [Data zvernennya 20 Listopad 2021].
5. Ein Service des Bundesministeriums der Justiz sowie des Bundesamts für, 2008. *Gesetz zur Förderung von Jugendfreiwilligendiensten (Jugendfreiwilligendienstegesetz - JFDG)*. [online]. Доступно: <https://www.gesetze-im-internet.de/jfdg/JFDG.pdf> [Дата звернення 09 Листопад 2021].
6. Ein Service des Bundesministeriums der Justiz sowie des Bundesamts für, 2011. *Gesetz über den Bundesfreiwilligendienst (Bundesfreiwilligendienstgesetz - BFDG)*. [online]. Доступно: <https://www.gesetze-im-internet.de/bfdg/BFDG.pdf> [Дата звернення 7 Листопад 2021].
7. Gov.pl, 2021. *Serwis Rzeczypospolitej Polskiej*. [online]. Доступно: <https://www.gov.pl/> [Дата звернення 17 Листопад 2021].

Інформація про авторів

Стрельнікова Олена Олександрівна – кандидат соціологічних наук, ст. викладач кафедри політології, соціології і культурології Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди; e-mail: elenastrelnikova85@gmail.com; ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-2042-7186>.

Єсіна Наталія Олександрівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної роботи і соціальної педагогіки Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди; e-mail: esinanata81@gmail.com; ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-9546-418x>.

Стаття надійшла до редакції: 22.11.2021 р.

Прийнята до друку: 10.11.2021 р.